

BATALYON TAKTIK O‘QUVINI TAYYORLASH VA O‘TKAZISH BO‘YICHA AMERIKA QO‘SHMA SHTATLARI TAJRIBASI

*Ahmedov Azizbek Akmalovich - podpolkovnik,
O‘zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlar Akademiyasi
Harbiy xavfsizlik va davlat mudofaasi fakulteti
2 - bosqich tinglovchisi
Rajabova Oysha Norqulovna
O‘zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlar Akademiyasi
Tillar kafedrasi katta o‘qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada AQSH Qurolli Kuchlari tamonidan o‘tkaziladigan taktik o‘quvlarga tayyorgarlik ko‘rish va olib borish tajribasini o‘rganish asosida taktik o‘quvlarni muvaffaqiyatini belgilovchi omillar tahlil qilinadi, Batalyonlarni o‘quvga tayyorlash va olib borish samaradorligini oshirish bo‘yicha tavsiyalar beriladi.

Kalit so‘z: Taktik guruh, brigada, taktik o‘quv, jangovar mashq, mudofaa, snayperlar harakati.

Annotation: This article analyzes the factors that determine the success of tactical training based on the experience of seeing and conducting training in tactical training conducted by the US Armed Forces, gives recommendations for improving the effectiveness of training and conducting battalions.

Keyword: Tactical group, brigade, tactical training, combat training, defense, sniper movement.

AQSH armiyasida tog‘li hududda batalyon taktik o‘quvlarini o‘tkazish tartibi NATOga a‘zo davlat armiyalarining zamonaviy jang olib borish taktikasini barcha fazalarida qo‘llaniladigan ssenariylari bo‘yicha o‘tkaziladi. Bunda,

tayyorgarlik davri - (3-6 oygacha);

o‘quv g‘oyasiga asosan jangni rejalashtirish davri - (2-3 oy);

moddellashtirish va simulyatsiya vositalarida sinovdan o‘tkazish davri - (1 oygacha);

o‘quvning amaliy bosqichlarini o‘tkazish - (10 kungacha).

Ushbu o‘quvlarda har bir qabul qilingan qaror M va S vositalari yordamida sinovdan o‘tkaziladi hamda kamchiliklar aniqlanib qarorlarga o‘zgartirishlar kiritiladi.

Tog‘li sharoitda o‘tkaziladigan batalyon taktik o‘quvlari AQSh armiyasining tog‘li hududlarda real jangovar harakatlarda muvaffaqiyatga erishishining asosi hisoblanadi. Pentagon ekspertlarining fikriga ko‘ra, bo‘linmalarning jangovar tayyorgarligi qo‘shinlarni ham yadroviy, ham oddiy qurollardan foydalangan holda dunyoning turli mintaqalarida “*manfaatlarni himoya qilish*” vazifalarini bajarishga

doimiy shay holatda bo‘lishini ta‘minlaydi. Amerikalik harbiy ekspertlar jangovar tayyorgarlikni tinchlik davrida qo‘shinlarning kundalik faoliyatining asosiy elementlaridan biri deb bilishadi. Shuning uchun uni samarali amalga oshirish, bo‘linma va bo‘linma komandirlarining muhim va mas‘uliyatli vazifasi hisoblanadi. AQSh armiyasi tarkibidagi jangovar tayyorgarlik jarayonida asosiy e‘tibor uning taktik tomoniga qaratiladi [1].

Taktik tayyorgarlikning eng yuqori shakli quyidagilar hisoblanadi:

Bitta askarni hisob, ekipaj, otryad va batalyon tarkibidagi harakatlarga tayyorlash; batalyon harakatlarining uyg‘unligini oshirish bo‘yicha amaliy mashg‘ulotlarni dalada o‘tkazish.

Horijiy harbiy matbuotlarning ta‘kidlashicha, taktik tayyorgarlikning asosi kichik bo‘linmalarning, asosan batalyonlarning muvofiqlashtirilgan harakatlarini ishlab chiqish hisoblanadi [2].

AQSh armiyasidagi asosiy jangovar bo‘linma batalyon hisoblanadi. Qo‘shimlarning jangovar tayyorgarligi bevosita ushbu bo‘linmalarning jangovar tayyorgarligiga bog‘liq deb ishoniladi. Shuning uchun umumiy mashg‘ulot vaqtining 30% dan ortig‘i taktik mashg‘ulotlarga ajratiladi. Bundan tashqari, kichik bo‘linmalar ko‘chma lagerlarga boradi, brigada va batalyon tarkibida dala mashg‘ulotlari va manevrlarda qatnashadi. Ularda qolish muddati soatlarning umumiy hisobiga kiritilmaydi. Natijada, taktik o‘quvlarga sarflangan umumiy vaqt umumiy o‘quv vaqti hisobining 40% dan oshadi. Mashg‘ulotlar kecha-yu-kunduz mustaqil ravishda (motopiyoda va zirhli qo‘shinlar tomonidan), shuningdek qurolli kuchlarning boshqa bo‘linmalari va aviatsiya bilan birgalikda olib boriladi. Bo‘linmalar standart qurollar bilan to‘liq kuch bilan o‘quvga jalb qilinadi. Har bir o‘quvdan so‘ng, har tomonlama tahlil qilish tavsiya etiladi, unda ijobiy tomonlar qayd etiladi, shuningdek kamchiliklar va ularni bartaraf etish tartibi ishlab chiqiladi.

Hozirgi kunda batalyonlar bilan tog‘li hududlarda zamonaviy jangovar xususiyatlar, imtiyozlar va soddalashtirishlarning oldini olish, shuningdek, xavfsizlik choralariga rioya qilishga alohida e‘tibor qaratilmoqda.

Bo‘limlarda o‘qitish quyidagi yo‘nalishlarda amalga oshiriladi:

Taktik jangovar mashqlar; har xil turdagi janglarda mustaqil taktik o‘quvlar; batalyonning jangovar tayyorgarligini tekshirish maqsadida katta komandir tomonidan o‘tkaziladigan taktik o‘quvlar.

Barcha o‘quvlar odatda dalada va ko‘chma lagerlarga chiqishda o‘tkaziladi. Bungacha o‘quv xonalarida harbiy xizmatchilar nizom va yo‘riqnomalar talablarini o‘rganadi, o‘quv filmlari tomosha qiladi. Batalyonni taktik o‘quvga tayyorlashga 40 soat vaqt ajratiladi. Dastavval (qoida tariqasida, taktik jangovar mashg‘ulotlarda) jangovar tuzilmalarda harakatlarning alohida elementlari, masalan, signallarni bajarish, hujumga o‘tish, mudofaa va chekinish harakatlari mashq qilinadi. Jang

maydonidagi eng oddiy manyovrlar, soʻngra hujum va mudofaa janglari, razvedka, yurishlar va hokazo mavzularda taktik mashgʻulotlar oʻtkaziladi.

Togʻda dushman qoʻshinlari va partizanlarning qoʻporuvchilik va razvedka guruhlariga qarshi harakatlarga, ommaviy qirgʻin qurollaridan himoyalaniş masalalariga, xaritalarni oʻqish, tanishish masalalariga katta eʻtibor beriladi. Harbiy texnika bilan tank boʻlinmalarida ekipajni yigʻish uchun mashgʻulot vaqti ajratilmaydi. Tanklar oʻq otish kursining alohida mashqlarini bajarishda dushmanning tankka qarshi vositalariga qarshi tayyorgarlik darsi paytida uni jang maydonida yaxshi muvofiqlashtirilgan harakatlarga oʻrgatish mumkin, deb ishoniladi.

Taktik jangovar (saf) mashgʻulotlar qoida tariqasida, oddiy usulda oʻtkaziladi. Ushbu darslarda jangovar tuzilmalar, boshqaruv, aloqa, togʻli yerlarda harakatlanish tartibi va boshqa qiyin sharoitlarda harakatlanish izchilligi masalalari ishlab chiqiladi. Togʻli hududlarda odatda batalyon bilan taktik oʻquvlar asosan uchta mavzuda oʻtkaziladi: Batalyon hujumda, mudofaada va chekinishda.

Hujumda batalyonning hujumdagi harakatlari, artilleri, aviatsiya zarbalari va boʻlinmalar harakatini birlashtirish, nazorat qilish, soylar va soʻqmoqlar boʻyicha harakatlarni muvofiqlashtirish, mudofaada mudofaa rayonini tanlash, tashkil etish va egallash masalalari ishlab chiqiladi. Pozitsiya, dushman hujumlarini ishonchli qaytarishni inobatga olgan holda egallanadi va tayyorlanadi, chekinishda oraliq marshrutlarni tanlash, tashkil etish, ulardan harakatlanish va boshlangʻich pozitsiyalarga chekinish. Batalyon bilan barcha oʻquvlarning 50% dan ortigʻi tunda va koʻrinishi cheklangan sharoitda oʻtkaziladi.

Qurolli kuchlarning boshqa boʻlinmalari (artilleriya, sapyor va boshqalar) tomonidan oʻtkaziladigan taktik oʻquvlarda maxsus vazifalarni bajarishdan tashqari, piyodalar va tanklar bilan oʻzaro taʻsirga, togʻli joylarda muvofiqlashtirilgan harakatlarga katta eʻtibor beriladi.

Togʻli hududlarda marsh, qiyin yoʻllardan oʻtishlarni taʻminlash, pozitsiyalarni mustahkamlash tayyorgarlikning eng asosiy bosqichi hisoblanadi. Ular boʻyicha oʻquv oʻtkazish rejasida harbiy texnikaga texnik xizmat koʻrsatish, radiatsion va kimyoviy razvedka oʻtkazish, ommaviy qirgʻin qurollaridan himoya qilishni tashkil etish, birinchi tibbiy yordam koʻrsatish, yaradorlarni evakuatsiya qilish va boshqalar koʻzda tutiladi [3].

Harbiylarni tajovuzkor urushlarga maʼnaviy va psixologik jihatdan tayyorlash va shaxsiy tarkibda shafqatsizlikni rivojlantirish uchun AQSH armiyasi rahbariyati oʻquv maydonlarining maxsus jihozlariga katta eʻtibor beradi. Ularga jasad maketlari qoʻyiladi, vayron boʻlgan tanklar, talafot koʻrgan kolonna, urib tushirilgan samolyot va vertolyotlar oʻrnatiladi, vayron qilingan aholi punktlari va yaroqsiz koʻpriklar yaratiladi. Koʻrsatmalarda aytilishicha, oʻquv maydonlari qoʻrqinchli koʻrinishga ega

bo‘lishi va urushga tayyorlanayotgan askarlarda tegishli taassurot qoldirishi kerak (1-rasm).

O‘quvni o‘tkazish uchun g‘oya va uni amalga oshirish rejasi ishlab chiqiladi, umumiy va qisman vaziyat, shuningdek, vositachilar va tomonlarning o‘quv bosqichlarida harakatlari belgilanadi. Bundan tashqari, arizalar ko‘rinishida razvedka, vositachilarning ishi, logistika uchun rejalar tuziladi, shuningdek, jangovar harakatlarni o‘ynaydigan tomonlar uchun umumiy ko‘rsatmalar va mashg‘ulot jarayonining grafik ko‘rinishidagi xarita tayyorlanadi.

O‘quvlarni baholash tartibi

AQSh armiyasi qo‘mondonligi batalyon bo‘linmalarini tog‘larda jangovar harakatlarga tayyorlash natijalarini baholashga katta ahamiyat beradi. Shunday qilib, batalyon miqyosida asosiy mavzularni ishlab chiqish tugagandan so‘ng, batalyon komandiri yoki boshqa katta komandir batalyonni sinovdan o‘tkazadi, qoida tariqasida, ikki kungacha davom etadigan murakkab mavzu bo‘yicha ikki tomonlama taktik o‘quvlarni o‘tkazadi. Batalyon odatda boshqa hamkorlikdagi harbiy bo‘linmalar tomonidan kuchaytiriladi.

Tekshirishning maqsadi, shaxsiy tarkibning jangovar topshiriqlarni bajarishga tayyorgarlik darajasini aniqlash, ularni keyinchalik bartaraf etish uchun kamchiliklar va zaif tomonlarni aniqlash, o‘quvning ijobiy tajribalarini umumlashtirishdir.

Mashg‘ulotlarda, komandirlarning razvedkani tashkil etish va o‘tkazish qobiliyati, batalyonning murakkab sharoitda turli hil harbiy harakatlarda jang qilish qobiliyati, partizanlar va dushmanning razvedka-diversion guruhlariga qarshi kurashish bo‘yicha tayyorgarligi va ko‘nikmalari sinovdan o‘tkaziladi. Jangovar vaziyatning keskin o‘zgarishi paytida o‘z bo‘linmalarini boshqarishda rota komandirlarining o‘rni yuqori hisoblanadi. Ushbu masalalarga qo‘shimcha ravishda, o‘quvning ba’zi bosqichlarida jangovar o‘q otish amalga oshirilishi mumkin.

2005-yilgacha batalyon taktik o‘quvini baholashda ma’lum bo‘linmalar uchun quyidagi yo‘nalishlarda ballar belgilangan:

O‘quv-moddiy bazalarning mashg‘ulotlarga tayyorligi, komandirlar va bo‘linmalarning mashg‘ulot bosqichlaridagi harakatlari, batalyonga birlashtirilgan bo‘linmalarning harakatlari tekshirilayotganda, urilgan nishonlar soni (agar jangovar otishma bilan amalga oshirilgan bo‘lsa) va hokazo. Amerikalik harbiy ekspertlar tog‘da taktik o‘quvlar natijalarini sinovdan o‘tkazish va baholashning mavjud metodologiyasi hali ham ancha murakkab ekanligini bir necha bor ta’kidladilar. Unda e’tibor ularning mazmunini emas, balki seksiya, guruh harakatlarining shaklini tekshirishga qaratiladi. Ushbu kamchiliklarni bartaraf etish uchun 2005-yilda AQSh armiyasi qo‘mondonligi aynan tog‘li hududlarda o‘tkaziladigan batalyon taktik o‘quvlarda shaxsiy tarkib va bo‘linmalarning harakatlarini baholash tizimini o‘zgartirdi. Yangi tizim “**qoniqarli**”

va “qoniqarsiz” baholarga asoslanadi. Taktik o‘quvlardan oldin taktik mashqlar natijalarini baholash uchun hisob varaqalari shakllari tayyorlanadi [4].

Baholash varaqasida quyidagi bo‘limlar mavjud: Bo‘linmaning baholangan harakatlari, jangning har bir elementi bo‘yicha baholash va sharhlar. O‘quvda batalyon va rotalarning harakatlari baholanadi. Masalan: Batalyonda uning bo‘linmalarining hujumga o‘tishdagi harakatlari, dushman mudofaasi chuqurligidagi harakatlar, dushmanning qarshi hujumini qaytarish, qo‘lga olingan darani himoya qilish, tungi harakatlar va boshqa masalalarni baholash. Reyting batalyondagi vositachi tomonidan o‘z bo‘linmalari (rotalari) harakatlari natijalariga ko‘ra, ma‘lum bir vazifani bajarishda nechta bo‘linma qatnashganligini ko‘rsatgan holda chiqariladi va uni hal qilish natijalariga ko‘ra umumiy reytingni belgilaydi. Shunday qilib, agar jangning qaysidir bosqichida uchta rota qatnashgan bo‘lsa va ulardan ikkitasi vazifani muvaffaqiyatli bajargan bo‘lsa, bu harakat uchun batalyon qoniqarli baho oladi. Bundan tashqari, jangning har bir elementi uchun vositachi hisob varog‘ida o‘z shaxsiy izohlarini beradi. Batalyonga umumiy baho berilgandan so‘ng, vositachi agar zarurat tug‘ilsa, u yoki bu aniq bahoni asoslaydi va batalyonning jangovar tayyorgarligiga ta‘sir etuvchi kamchiliklarni bartaraf etish bo‘yicha tavsiyalar beradi. Batalyon ballari varaqasi katta vositachi tomonidan to‘ldiriladi. U batalyonning umumiy harakatlarini baholaydi. Batalyonning hisob varog‘i shakli asosan rotadagi kabi bir hil, ammo u batalyonning, xususan, har bir rotaning harakatlarini alohida qayd etadi. Hisob varog‘ida batalyonning ma‘lum harakatlarida qatnashgan bo‘linmalar sonini ko‘rsatadi. Baholashda ular quyidagi tamoyilga amal qilishadi: Agar bo‘ysunuvchi bo‘linmalarining kamida 2/3 qismi vazifani bajargan bo‘lsa, yuqori bo‘linma “qoniqarli” baho oladi, agar bo‘ysunuvchi bo‘linmalarining kamida 1/3 qismi vazifani bajargan, lekin qolgan bo‘linmalar bajara olmasa, yuqori bo‘linma “qoniqariz” baho oladi.

Katta vositachi batalyonning baholash varog‘iga o‘z sharhlari (baholari) uchun motivatsiyani ilova qiladi va o‘quv rejasida nazarda tutilgan o‘quv fanlari bo‘yicha kadrlar tayyorlash bo‘yicha zarur tavsiyalar beradi. Ushbu bo‘lim (motivatsiya) tanqidli tahlildan so‘ng bo‘linmaning ahloqiy-ruhiy holatini ko‘tarish va yuqori qo‘mondonlik va o‘z komandirlari oldida bo‘linmaning darajasini keyingi o‘quvlarda ko‘tarish uchun har bir harbiy xizmatchida ongli ravishda hijolat hissini uyg‘otadi hamda dushmanga nisbatan g‘azabini uyg‘otib, bo‘linma jipsligini yanada oshirishga xizmat qiladi. Bunday vaziyat AQSh tomonidan olib borilgan real jangovar harakatlarda bir necha bor tajribadan o‘tkazilgan hamda bular taktik o‘quvlarda ham o‘z aksini topib kelmoqda. Horijiy harbiy matbuotlarda aytilgan fikr shundan iboratki, ushbu tekshirish tizimi yuqori qo‘mondonlarning quyi bo‘linmalarni tayyorlash uchun mas‘uliyatini oshiradi. Shu bilan birga, ushbu tizimning ham ma‘lum kamchiliklari

borligi ta’kidlanadi, chunki u sub’ektivizm elementlarini o’z ichiga oladi va shuning uchun uni yanada takomillashtirish kerak [5].

Pentagon ekspertlarining fikriga ko’ra, bo’linmalarning jangovar tayyorgarligi batalyon bilan tog’li hududda o’quvlarni muntazam o’tkazish, bunday hududlarda qo’shinlarni ham yadroviy, ham oddiy qurollardan foydalangan holda dunyoning turli mintaqalarining tog’li hududlarida **“manfaatlarni himoya qilish”** vazifalarini bajarishga doimiy shay holatda bo’lishini ta’minlaydi.

Yuqoridagilardan hulosa qilib, AQSH qurolli kuchlari tomonidan o’tkazilgan taktik o’quvlarni tajribalarini o’rganish orgali va taktik o’quvni o’tkazishga ijodiy yondashish hamda jangovar tayyorgarlikning taktik o’quvlarni rejalashtirish va o’tkazishni yanada rivojlantirishni talab qiladi, chunki taktik o’quvlarning rivojlanish tendensiyasi va shiddatli jangovar harakatlarni olib borish, zamonaviy qurolli nizolarning tajribasini o’rganishning ob’ektiv haqiqatiga aylanmoqda. Shu munosabat bilan, harbiy-ilmiy tadqiqotlar va barcha darajadagi harbiy boshqaruv organlari taktik o’quvlarni o’tkazishni ijobiy tajribani tahlil qilish, umumlashtirish, o’quvlarni o’tkazishning eng yangi samarali usul va shakllarini izlashga ko’proq e’tibor berish kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR VA MANBAALAR RO’YXATI:

1. Ибрагимов, М.М. Опыт боевого применения вооруженных сил зарубежных государств в военных конфликтах современности:/ - Т.: ABC РУ, 2017.
2. Dmitruk A., Dubovik A.S., Rototskiy S.M. “Методика проведения занятий по боевой подготовке с отделением и взводом. (Grodno, 2010). 13-25 s.
3. США ФМ 100-5 Ведение боевых действий: ПУ/Штаб Армии, Вашингтон-США. - В., 1986.
4. Berdiev, Q.R. Mudofaa jangini olib borishda qo’shinlarni barqaror boshqarishni ta’minlash imkoniyatlari//O’R QK Akademiyasi xabarlar. –T.: QK Akademiyasi nashriyoti, 2-son, 2017. 75-77 b.
5. Samarov R.S, Ibragimov M.M, Yusupov R.S, Qodirov M.O. Zamonaviy urush va qurolli to’qnashuvlar tendensiyasi: harbiy san’atning rivojlanish kontekstida. Monografiya. Toshkent “Renessans” 2021. - S. 375.